

INDUSTRIEN MELLAN HAMMAREN OCH STÄDET

SEDAN vapenstilleståndet i Europa ha de flesta av våra industrier haft sju goda år. Produktionen ligger nu totalt sett 55 % över 1945 års nivå, avsettningsmöjligheterna ha ända till på sista tiden varit goda och för vissa exportvaror exceptionellt fördelaktiga. Industrien har icke endast kunnat väl förränta det tidigare investerade kapitalet; den har också utbyggt och moderniserats för att möta den stigande efterfrågan och medverka i exportoffensiven. Industriens finansiella ställning är i stort sett mera konsoliderad än under något tidigare skede, även om en del yngre eller starkt expanderande företag ha nödgats ganska hårt anlita låne marknaden.

Det industriella uppsvinget har varit det bärande elementet i den allmänna höjningen av levnadsstandarden, vilken särskilt kommit löntagarna till godo, dock med det anmärkningsvärda undantaget för statens högre befattningshavare, vilka nu som ofta förut blivit samhällets strykpojkar. Sedan krigsslutet har nationalinkomsten, med reservation för kalkylernas osäkerhet, reellt sett ökats med mindre än 25 %, medan den verkliga förbättringen för löntagarna på arbetsmarknaden ligger närmare 40 än 35 %. Icke heller talet om att de anställda skulle vara underkompenserade för 1951 års upplaga av engångsinflationen håller vid närmare betraktande streck, åtminstone såvitt gäller industriarbetarna. Tvärtom uppvisar denna grupp, genomsnittligt sett, en överkompensation på 3 %. En annan sak är, att det finnes högst väsentliga skillnader inom de olika facken, både i absolut löneläge och ifråga om kompensationen för dyrtiden.

Ha industriens resurser ökats, så ha också alla andra parter anspråk på industrien vuxit; aptiten har blivit oroväckande stor. Detta gäller icke endast de krav, som komma från de anställda. I årets avtalsrörelse har industrien nödgats acceptera nya löneökningar, vilka torde bli större än vad både långtidsutredningen och finansministern betecknat såsom möjliga att pressa in i för-

sörjningsutrymmet. Nya starka inflationsdrivande krafter ha därmed satts i rörelse. Anspråk av denna art ligga dock på sitt sätt i sakens natur. Det principiellt betänkliga är, att de kunnat förverkligas endast med hjälp av en allmänekonomisk politik, som drivit fram den överfulla sysselsättningen och den akuta bristen på arbetskraft.

På ett annat plan ligga de krav, som statsmakterna själva ställa på industrien. Här ha nu ovanpå varandra staplats

- a) anspråk på medverkan i den ekonomiska försvarsberedskapen genom ökad lagerhållning;
- b) krav på investeringar och organisationsutvidgningar för att öka exporten;
- c) förkortning av arbetstiden i form av treveckorssemester och inskränkning av treskiftsgången;
- d) stegrade krav på välfärdsanordningar av olika slag vid fabriker;
- e) investeringsskatt resp. investeringsavgift;
- f) en ytterligare skärpning av det allmänna skattetrycket genom hårdare bestämmelser för lagervärderingen.

Investeringsbeskattningen drabbar t. ex. även åtgärder för högeligen valutabesparande investeringar och åtgärder, som direkt äro ägnade att förbättra vår industriella försvarsberedskap, t. ex. torvförädlingsmetoder och återvinningsanläggningar inom cellulosa-industrien.

Listan är endast en exemplifikation och sålunda långt ifrån fullständig, men den visar tydligt vartåt tendensen går: tål du det, så tål du detta osv.

Redan mot bakgrunden av det sagda är det förklarligt, att en stigande känsla av olust börjat gripa omkring sig bland våra företagare. Icke desto mindre synas statsmakterna i detta läge samla sig till en ny attack mot näringslivet, en stöt, som riktar sig direkt mot framstegskrafterna och de produktiva impulserna. Den nyaste given i den ekonomiska politiken innefattar en särskild konjunkturskatt, allmänna exportavgifter och hårda speciella kreditrestriktioner.

Konjunkturskatten skulle bli en retroaktiv pålaga, drabbande 1951 års redan intjänade och disponerade vinster, exportavgifterna skulle åsyfta att dirigera de svenska försäljningarna från relativt vinstgivande mjukvalutamarknader till de mera hårdbearbetade dollarområdena och därmed beskära industriens framtida vinst-

möjligheter. Kreditrestriktionerna slutligen skulle försätta industrien, liksom handeln och hantverket i en missgynnad särställning ifråga om möjligheten att få de för den löpande rörelsen och den planerade expansionen nödvändiga krediterna.

Men, invänder någon, har inte industrien och näringslivet överhuvudtaget i många sammanhang efterlyst en stramare penningpolitik för att bromsa högkonjunkturen och rensa bort dess överdrifter? Anmärkningen saknar icke fog, men den tarvar en utläggning.

1. Vad näringslivet krävt, har för det första varit en över hela fältet verkande penningpolitisk åtstramning, icke en speciallagstiftning åt vissa näringsgrenar. Den överenskommelse, som affärsbanker och försäkringsinrättningar nu accepterat med ränteregleringslagens tvångsföreskrifter såsom effektivt revolverhot i bakgrunden, undantar däremot redan på förhand hela bostadsfinansieringen från kreditrestriktionerna. Det är vidare underförstått, att kommunernas lånebehov skola tillgodoses utan räntehöjning, och slutligen ingår såsom led i överenskommelsen att statens egna lånemöjligheter förbättras genom att affärsbankerna förpliktas att binda betydande belopp av likvida medel i statspapper.

2. Näringslivets krav på penningpolitiken har för det andra inneburit, att räntan skulle få restlöst fullgöra sin sovrande funktion på så sätt, att en allmänt stigande räntenivå skulle framtvinga en omprövning icke endast av industriens och handelns utan också av jordbrukets, kommunernas och statens egna investeringar. Vid sidan av denna efterfrågebegränsande uppgift skulle en räntehöjning också fylla en viktig positiv funktion på utbudssidan, i det att högre insättningsräntor skulle locka till ökat sparande. I den nu, över industriens huvud träffade överenskommelsen, har den förra funktionen förfuskats, den senare helt uteslutits. De prioriterade ändamålen utanför handel och industri drabbas icke av någon räntehöjning. Kommersiella krediter få bli dyrare, dock förmodligen endast så länge bankernas vidgade marginaler icke allt för starkt sticka statsmakterna i ögonen och så länge de höjda industrilåneräntorna icke pressa den allmänna räntenivån uppåt. Det sannolika är, att de kommersiella krediterna icke komma att få vidkännas alltför stora räntehöjningar, men knappheten på pengar för dessa ändamål kommer istället att leda till en faktisk ransonering, innebärande att bankernas gamla kunder gynnas, medan det blir allt svårare för den nya företagsamheten att bana sig

väg. Konkurrensen minskar, men stelheten ökar inom vår samhällsekonomi.

3. För det tredje har näringslivets önskan om en penningpolitisk nyorientering varit i hög grad tidsmässigt betingad. Åtstramningen borde kommit, *innan* den sista prisstegringsvågen satte in, och *innan* den svenska lönenivån på ett år höjdes starkare än som skett i något annat europeiskt land. Vad skedde istället? Jo, under fjolåret förde riksbanken en slappare penningpolitik än på mycket länge och ökade penningtillgången på marknaden med i runt tal tre kvarts miljard kronor. Det var i detta klimat, som engångsinflationens prisstegringar frodades. I dag är konjunkturläget långt mera kritiskt och i varje fall långt mera svåröverskådligt. Den nya knappheten på pengar, torde det svenska näringslivet få känna på redan i mars månad, då kreditrestriktionerna bli effektiva, då stadsbudgetens överbalansering når sitt maximum hittills och då valutainkomsterna börjat sina i importsäsongens mitt. Det kan mycket väl hända, att vi vid denna tidpunkt redan äro inne i den första fasen av en konjunktturnedgång, vars förebud redan inställt sig i form av avsättningssvårigheter inom hemmamarknadsindustrien, en hårdnande västtysk konkurrens, engelska och franska importrestriktioner och den samlade köparattacken mot massapriserna.

Vår svenska industri — det svenska välståndets kärna och statsverksamhetens främsta inkomstkälla — kan snart nog finna sig förpassad mellan hammaren och stället, utsatt för slagen av en konkurrensförsvårande kostnadsstegring från lönesidan, ett växande köpmotstånd från utlandet och en järnhård, doktrinär och verklighetsfrämmande ekonomisk politik från det allmännas sida.